

6. Chubarian A. O., (1987), *The European idea in history: problems of war and peace*, Mezhdunarodnyye otnosheniya, Moscow, 352 p. (rus).
7. Bitsch M. T. (1999), *Histoire de la construction europeenne*, Bruxelles.
8. Ballardur E. (2006), *L'Europe autrement*, Paris (franch).
9. Hoffmann R. (1995), *Debate: The European Union and the Central and Eastern European countries: prospects for integration*. Debate chaired by Riner Hoffmann, Transfer (engl).
10. Haas E. (1970), *The study of Regional Integration: Reflections on the joy and anguish of pre-theorizing*, International Organization (engl).
11. Massart-Pierar F. (1993), *L'Europe en tous ses etats: entre mythe et contrainte communautaire?*, Paris (franch).
12. Mitrany D. A. (1940), *Working Peace System. An Argument for the Functional Development of international Organization*, London (engl).

© Баркалова Ірина

Надійшла до редакції 06.05.2014

УДК 94(477.8)

ГОРІШНА НАТАЛІЯ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри "Право"

Вінницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Вінниця

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ СУСПІЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ - ПОЛІТИКА "УКРАЇНІЗАЦІЇ" СІЛЬСЬКОГО Й МІСЬКОГО СОЦІУМУ

У статті розкрито механізм інтегрування культур села та міста в єдиний процес - творення радянської української культури, що ускладнювалося існуванням значних відмінностей між ними соціального, побутового та етнічного характеру. Пошуки оптимальних шляхів для подолання цих розбіжностей спричинили загострення протистояння різних політичних сил, мистецьких напрямків, позицій окремих діячів, яке часто із культурної сфери трансформувалося в площину політики.

Ключові слова: селянство; робітництво; інтелігенція; культура; національна ідея.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Для України, упродовж століть позбавленої власної державності, проблема вектора суспільних змін завжди була настільки ж актуальною, наскільки болючою. Те, що вони вершилися в чужих столицях, неймовірно ускладнювало модернізаційні та урбанізаційні процеси, не кажучи вже про завдання національної самоідентифікації. Лише тепер, зі здобуттям та усвідомленням державної незалежності, з'явилася можливість неупередженого аналізу соціотрансформаційних процесів на різних етапах вітчизняної історії із притаманними їм суперечностями, досягненнями і втратами, боротьбою нового зі старим. За цих обставин особливого значення набуває звернення до історичного досвіду 1920-1930-х років - більшовицьких експериментів щодо суспільної модернізації, які в УСРР спершу набули вигляду політики "українізації", а на початку 1930-х років змінилися тоталітарною політикою контрукраїнізації й централізації (русифікації).

Етнонаціональні зміни, що відбулися в радянську епоху, у своїх дослідженнях висвітлюють С. Білокінь [1], М. Борисенко [2], В. Даниленко [3], Г. Касьянов [4], С. Кульчицький [5], О. Малярчук [6], О. Рубльов [7], Д. Чорний [8] та інші.

Мета статті - проаналізувати протиріччя в суспільній свідомості міського й сільського населення в процесі здійснення політики "українізації", виокремити позитивні й негативні наслідки партійного впливу в політичній, економічній, духовній сферах.

Об'єкт - суспільно-політичне життя УСРР у 1920-1930-х рр. у сукупності проявів соціокультурної, етнічної, психологічної, соціополітичної, побутової складових. **Предмет** - особливості трансформаційних процесів національної самоідентифікації міського й сільського населення УСРР.

Виклад основного матеріалу. Місто та село протистоять одне одному, перш за все, не як два типи населених пунктів, а як два принципи організації соціального життя, а перехід від сільського суспільства до міського формує один із головних векторів руху суспільства до якісно нового стану.

Аналізуючи культурні відносини міста й села, слід відмітити ряд чинників, які визначають характер цієї взаємодії. Особливості історичного розвитку України зумовили існування в досліджуваній період в українському культуротворчому процесі культури міста і культури села як двох його окремих складових. Причому, на противагу сільській культурі, яка, маючи соціальну структуру, певною мірою являла собою цілісну категорію, культура українського міста 1920-х років була представлена конгломератом різних культурних типів, які різнилися між собою не тільки в соціальному, а й в етнічному відношеннях. Ці особливості міської культури зумовили дуалістичність та амбівалентність, які мали місце в її впливах на сільську культуру.

Одну з вирішальних ролей у становленні та взаєминах цих двох культур відіграли суспільні чинники. Серед них, насамперед, слід відмітити спосіб виробництва,

соціальну структуру, політичний режим, становище індивіда в соціальній групі, яке характеризує міру вияву індивідуальних здібностей, ступінь сакралізації свідомості. Саме під таким кутом зору, який охоплює сферу дії цих суспільних чинників, доречно розглянути вплив міської культури на культуру села.

Культура селянина, все життя якого було тісно пов'язане з природою, заснована на гармонії і взаємозалежності людини й довкілля, мала космоцентричний характер. Для її носіїв притаманне емоційно-почуттєве сприйняття світу, їхня психічна структура визначається своєю "кордоцентричністю", тобто зосередженням довкола "серця" [9, с. 182-196]. На відміну від сільської культури, культура міста з його переважно промисловим характером виробництва, яке ґрунтується на суто раціональних, логічних принципах, де відсутня єдність людини і природи, була заснована головним чином на техноцентричному сприйнятті світу.

Іншими словами, різниця між домінуючими в селі та місті способами виробництва зумовила те, що основоположними компонентами психічної структури сільської культури є емоції та почуття, а головною ознакою культури міста є її раціоналістський, емпіричний характер (що ототожнюється з розумом, знаннями, наукою, технічним прогресом, цивілізацією). Тому в процесі їх взаємодії постає дилема: що є визначальним у культурному (та й загалом еволюційному) розвитку індивіда - емоції чи розум?

Слід зазначити, що сформульована теза є дуже відносною: у культурі кожного народу, кожної соціальної групи емоції та розум є важливими незамінними чинниками, адже емоційність лежить в основі мистецтва, творчості, більше того, між почуттями й інтелектом існує тісний взаємозв'язок, одним із проявів якого є те, що емоції слугують засобом набуття й поширення знань. Характеризуючи сільську та міську культури за антропоцентричною ознакою, аналізуючи вплив на них домінуючих у селі й місті способів виробництва, можна в цьому вузькоспеціалізованому розрізі, узагальнивши найхарактерніші риси культур, подати їх у вигляді своєрідних кодів-символів. У ролі останніх виступають емоції та розум, які, на нашу думку, є визначальними для відповідно сільської та міської культур. З одного боку, культура міста, у якій генерується головний інтелектуальний потенціал нації, виникають ідеї та вчення, що спрямовують політичний і соціальний поступ суспільства, його економічний і культурний розвиток, транспортує в ході культурних взаємин надбання цивілізації в село, де в міру засвоєння їх його жителями вони стають складовими елементами сільської культури. У такому разі міста відіграють просвітницьку роль. Причому прогресивне значення досліджуваного впливу буде більш очевидним, якщо відмітити ту обставину, що згаданий процес мав і зворотню дію. Так, у 1920-х роках просвітницький вплив міста на село започатковував процес "повного усвідомлення селянства", який, у свою чергу, через міграції сільських жителів до міст активно впливав на перебіг українізації, що позитивно відбивалося на становищі міської культури.

З іншого боку, місто через взаємодію культур поряд зі здобутками цивілізації транспортувало в село і її негативні прояви. Промисловий характер міського виробництва, накладаючи специфічний відбиток на становлення культури міста, зумовлював негативний вплив міської цивілізації в його крайньому, техногенному, прояві на культурну ситуацію в селі. Хоча в 1920-х роках негативні наслідки цього впливу проявлялись ще в зародковому стані, уже в ході індустріалізації аграрного виробництва в культурі села проявляється тенденція

до роз'єднання людини і природи, протиставлення їх, що вело до підміни в ній емоційного начала голим раціоналізмом. Це призводило до вихолощування із сільської культури таких її важливих компонентів, як гуманізм, духовність, емоційність, що негативно позначалося на культурному та політичному житті республіки.

Не меншою мірою як спосіб виробництва на розвиток культур та характер їхньої взаємодії впливає наявний тип державного устрою. Очевидним є те, що влада, яка у своїй діяльності керується демократичними принципами, створює сприятливі умови для духовного поступу суспільства та розвитку творчих потенцій особистості, ніж тоталітарний режим.

Що ж стосується культурної ситуації в Україні, то для неї було характерним те, що впродовж тяжкого періоду її бездержавності колоніальні адміністрації панівних держав не лише нічого не робили для розвитку культури автохтонного населення, а навпаки, проводили жорстку асиміляторську політику (полонізація, русифікація). Містам у цій політиці відводилося особливе місце: спочатку її першочергових об'єктів, а потім - активних провідників. Це наклало негативний відбиток на міську культуру, підточивши її національне коріння. Нетривкий період, коли в ході визвольних змагань влада в Україні перебувала в руках національних урядів, не міг внести суттєвих коректив у культурну ситуацію в країні [10, с. 43-56]. Не хотіли їх вносити й більшовики, які в роки громадянської війни в умовах "воєнного комунізму" відверто проводили диктатуру російської культури. А оскільки українські міста до тих пір уже були цілком зрусіфіковані, то насамперед вістря цієї диктатури було спрямоване в бік села і його культури. Зміна політичної кон'юнктури на початку 1920-х років, зокрема необхідність боротися за власне самозбереження й оглядатися на міжнародне становище, змусили більшовиків внести зміни до своєї національної політики [11, с. 167].

За активного впровадження українізації великодержавницьким силам у місті було завдано відчутного удару, значно послаблено їхній асиміляторський вплив на село. Саме послаблено, а не ліквідовано. Русифікаторські тенденції міської культури переходять у так звані приховані форми (постачання сільських бібліотек переважно російськомовною літературою, призначення на керівні посади (особливо в культосвітні установи) осіб, які не володіли українською мовою, збереження позиції російської мови в спілкуванні центру з місцевими органами влади тощо). Але й ці ослаблені русифікаторські впливи міста суттєво ускладнювали культурну ситуацію в селі. Але для нової влади була характерна не стільки національна ознака (хоча, попри часто декларований інтернаціоналізм, у ній чітко проглядалась великодержавницька тенденція), скільки соціальна: пріоритет класового над національним.

Більшовизм як різновид марксизму виник у міських робітничих кварталах і як політична теорія був виразником інтересів міського пролетаріату. Ця однобічна політична спрямованість більшовизму, всеохоплююча ідея світової пролетарської революції відобразилась в надмірній ідеологізації всього суспільного життя, у тому числі й у політизації культури (у першу чергу міської). Чи не найяскравішим прикладом цієї політизації може бути діяльність пролеткультів із їхнім намаганням підпорядкувати своєму впливові все культурне життя в країні.

Через взаємодію культур чужі й значною мірою ворожі природі селянина ідеї більшовицького транспортувались із міста в село, спричиняючи загострення в ньому соціальної конфронтації. Одним із прикладів того, як проникнення комуністичної ідеології в село негативно позначалося на культурній ситуації в ньому, може

служити нищення "Просвіт" і створення сільбудів, які стали центрами ідейно-пропагандистської роботи на селі. На початок лютого 1922 р. у селах України діяло 4,5 тис. "Просвіт", які об'єднували 400 тис. членів, а після реорганізації їх у сільбуду та хати-читальні членами нових культосередків стали лише 114,7 тис. осіб. Якщо в "Просвітах" цілковито панувала українська інтелігенція (учителі, священники та ін.), то до керівництва сільбудами й хатами-читальнями прийшли люди, що української мови не знали або володіли нею незадовільно. Унаслідок подібної реорганізації скорочувалися обсяги діяльності сільських культурних закладів і збіднювався зміст їхньої роботи. Під гаслами класової боротьби від культурно-просвітницької роботи в селі усувалися освічені верстви сільського населення (агрономи, ветеринари, фельдшери, учителі, кооперативні активісти), ледь не стовідсотково пов'язані з українським національно-визвольним рухом. Це вело до послаблення й до того незначних культурницьких сил у селі, що негативно впливало на культурну ситуацію в ньому [12, с. 92].

Але не самі лише більшовицькі ідеї несли міська культура в село. Адже міста, що внаслідок еволюційного поступу суспільства стали центрами, у яких зосереджений його головний інтелектуальний потенціал, є специфічним середовищем, де генеруються, акумулюються і звідки транслюються численні ідеї політичного, економічного, етичного, естетичного, релігійного та іншого характеру. Ці ідеї в міру поширення й опанування ними всіма сферами суспільного буття визначають характер політичного, економічного та культурного життя певного соціуму.

Українське слово, проникаючи із села до міста, ставши там (хай не цілком, але певною мірою) офіційною мовою міської культури, засвоєне та творчо збагачене її передовими представниками, поверталось на село словом освіти, модерну, прогресу. Адже тільки через місто, через оволодіння досягненнями міської культури (а завдяки їй і через залучення до надбань світової цивілізації) лежав і лежить шлях до "повного усвідомлення селянства". Тільки завдяки благодатному впливові міської культури села могла позбутися просвітанського характеру й провінційної обмеженості. І хоча в 1920-х роках цей процес тільки започатковувався, але позитивні зрушення, що позначилися вже в цей період у культурній ситуації на селі, свідчать, що такі впливи міської культури мали позитивні результати, адже лише через взаємодію, взаємозбагачення культур лежить шлях до становлення повновартісної цілісної національної культури.

Методи керівництва нової влади, які характеризувалися абсолютизацією класового підходу в оцінці всіх процесів і явищ суспільного життя та його повальною політизацією, значною мірою були спрямовані на викорінення існуючих у суспільстві звичаїв, традицій та обрядів, які дісталися їм у спадок від старого режиму й (значною мірою) від попередніх поколінь.

Добре усвідомлюючи важливу роль, яку перелічені культурні чинники відіграють у житті кожного суспільства, забезпечуючи дію механізму культурної спадковості, без якого неможливий його розвиток, більшовики прагнули створити нові революційні звичаї та традиції, запровадити так звану комуністичну обрядовість і використати їх для досягнення своїх політичних цілей. При цьому вони, насаджуючи нову систему політичних і культурних цінностей, щоб прискорити її впровадження в суспільне життя, намагалися в процесі її творення широко використовувати звичні народним масам форми, вкладаючи в них іноді діаметрально протилежний

зміст, тобто профануючи їх (наприклад, комуністичні весілля, хрестини, "червоний похорон" тощо).

Процес утилітарного використання з ідеологічною метою звичаїв і традицій народу, його обрядовості, нівелювання духовної основи й заміна їх пролеткультівською ерзац-культурою з її ефемерними ідеалами насамперед стосувався села, яке в силу історичних обставин завдяки притаманному йому консерватизму було головною скарбницею народних традицій і звичаїв. Більше того, саме сільська культура найбільше репрезентувала етнічні особливості культури українців. Подібні експерименти над її основами підривали засади, на яких витворюється національний тип народу, чим завдавали відчутного удару процесу етнічної самоідентифікації української культури.

Зміст та рівень розвитку культур, характер взаємодії культурних типів значною мірою обумовлений становищем особи в суспільстві під кутом зору пріоритету індивідуального чи колективістського.

Культурі українського села з його кількатисячолітньою хліборобською традицією був притаманний передовсім індивідуалізм, якому відповідала індивідуальна форма цілепокладання й особиста відповідальність за наслідки цілереалізації. Саме ця особливість українського села дає підставу серед чинників, які впливали на формування національної психіки українців ("геопсихічних", "історичних", "культурно-морфічних", "глибино-психічних"), виділити соціопсихічний аспект (соціальна структура української суспільності з перевагою селянства). Більше того, саме селянська структура української нації (на відміну від селянської структури тих же росіян, у свідомості яких домінує колективістська психологія) відіграла визначальну роль у становленні індивідуалістської психіки українця.

Витоки індивідуалізму українського селянина містилися в давній хліборобській традиції, в індивідуальному способі ведення сільського господарства, у відповідній політичній і соціальній структурі сільського життя. Причому цей індивідуалізм не перекреслював соціально-комунікативних підвалин життєдіяльності суспільства - продукти праці індивіда йшли на задоволення не лише його запитів, але й потреб соціуму.

На відміну від села, місту більш характерна колективна форма співжиття його мешканців. Це випливає із самої історії виникнення міст, переважання колективістських форм у способах виробництва, які в різні історичні періоди відігравали визначальну роль в економіці міст (цехове, мануфактурне, фабричне), інших особливостей способу життя міського населення.

Така характеристика буде неповною, якщо не зауважити той факт, що внаслідок трагічної історії України, коли вона тривалий час не мала власної державності й знаходилась під політичним, економічним і культурним гнітом сусідніх держав, українські міста майже втратили ознаку етнічної приналежності до корінної нації. Від Речі Посполитої Україна отримала в спадок єврейське місто й містечко, населення яких після переходу України під царський режим було поповнено великоросами. Саме перетворення України спочатку на протекторат Московського царства, а згодом на одну з провінцій Російської імперії, де, як зазначив М. Бердяєв, панували традиції східних деспотій із наругою над особистістю, завдало найбільшій удару індивідуалістській психіці українців. Усі ці історичні перипетії призвели до того, що на початку ХХ ст. серед жителів українських міст переважали євреї та росіяни, а отже, представники національностей, у психології яких домінували колективістські моменти (єврейський кагал, російська

община). Ці моменти знаходять відбиток і в культурі міста як одній зі складових частин міського життя.

Із приходом до влади більшовиків (з їхньою комуністичною, централізмом, із формою правління, яку вони самі назвали "диктатурою") тенденція до колективізму значно посилилася й стала однією з особливостей міського життя, що наклало специфічний відбиток і на характер міської культури початку радянської доби. Причому орієнтація на колективність часто набувала гіпертрофованого характеру (що здебільшого було результатом діяльності "Пролеткульту"). В основі цієї гіпертрофії уніфікаторського колективізму містились уявлення про месіянську роль пролетаріату, якому приписувалась особлива, відмінна від будь-якої іншої суспільної групи, природа, для якої характерна особлива пролетарська психологія та пролетарська естетика. На противагу індивідуальному пропагується колективне, маси проголошують єдиним рушійним прогресу, відводячи особистості роль гвинтика в складному механізмі суспільних перетворень, інтереси класу, а не індивіда займають домінуюче становище в політиці нового режиму.

В історичній науці 1990-х років побутувала думка про те, що особливість трансформації сільської культури в міську під час більшовицького експерименту полягала в тому, що український народ вступив в індустріальну епоху без власної державності. Зрусифікована культура міст знаходила офіційну підтримку тоталітарного режиму. Із цих причин "рух села в місто", який за інших обставин став би чинником піднесення національної культури, був фактично позбавлений впливу на культуротворчий процес.

У досліджуваний період однією з форм цього впливу було кооперування селянства у сфері товарообігу й кредитування. Як відзначав XV з'їзд ВКП(б), кооперація була найкращою формою економічного масового об'єднання селянства, формою його господарського та культурно-політичного перевиховання. На осінь 1928 р. усіма видами кооперування було охоплено 85 % всіх селянських господарств УСРР [13, с. 117].

По-різному впливали на психологію селянина окремі види кооперування. Якщо споживчо-збутова кооперація не змінювала індивідуалістських основ сільськогосподарського виробництва, то створення артіль і комун переслідувало насамперед мету виховання селян у дусі колективізму, готувало ґрунт для майбутньої масової колективізації.

Такі ж цілі мало й упровадження системи контрактизації вирощування сільгосппродуктів. Суть її полягала в тому, що держава замовляла селянам певну продукцію, регулюючи посіви культур контрактом. При цьому договірній стороні надавалися різні пільги. Отже, держава виступала не лише як замовник, а і як організатор сільськогосподарського виробництва. Ця система прямо передбачала колективне ведення господарства, оскільки контракти укладалися лише з товариствами або групами селян, об'єднані ділянки яких займали площу не менше 15 га.

Кооперування сільського господарства, система контрактизації, державне кредитування, переведення соціалістичного землевпорядкування стали основними важелями держави для впровадження в селі нових соціалістично-колективістських форм співжиття. Через комуні, а пізніше колективізацію було завдано відчутного удару по духовності українського селянина, якому була притаманна надзвичайно чутлива філософія землі. Насильницьке перетворення українського селянства на сільськогосподарський пролетаріат, започатковане в 1920-х роках, вело до його моральної деградації, адже єдиним критерієм "культурності" соціуму є міра

його гуманності, ступінь орієнтації на ствердження індивідуального існування, яке відповідає екзистенціальній своєрідності національної культури.

Слід відзначити, що організована державою боротьба з індивідуалістською особливістю характеру українського селянина стосувалася не лише дорослого населення села - прищеплення колективістських форм співжиття розпочиналось зі шкільної лави.

Зазначимо, що процес перетворення українського селянина, щоб досягти свого кінцевого результату, змушений був тривати не одне десятиліття, адже чужа національна сутність, психіка й культура не можуть бути справді засвоєні навіть протягом цілої генерації. Імовірно, що своєрідними спробами прискорити хід цього процесу були методи тоталітарної соціальної інженерії, тобто масові переселення людної, репресії та Голодомор 1932-1933 рр. в Україні, організовані Й. Сталіним та його сподвижниками.

Протягом 1927-1929 рр. влада розпочинає рішучий наступ на селянина-одноосібника. У відповідь на різку зміну аграрної політики влади відбулася суттєва трансформація селянського руху. Безкомпромісними стали форми економічної протидії - псування реманенту та забій худоби, масове приховування зерна, відмова від землі. Водночас були приховані збройні заворушення, "баб'ячі бунти", терористичні акти та антирадянська агітація. Як правило, спорадичні, недостатньо організовані, погано озброєні й позбавлені масової підтримки з боку селянства, вони швидко викривалися, але дещо розхитували підвалини тоталітарного режиму. Історичний розвиток українських міст призвів до того, що на період 1920-х років їхня культура являла собою своєрідний конгломерат різних культурних типів, які відрізнялися не тільки в соціальному, але й в етнічному відношеннях. Ця її особливість, а також відбиток, що накладала на неї дуалістична сутність нової влади (опорою якої були перш за все міста), зумовили амбівалентний характер впливів міської культури на культуру села.

З одного боку, міста як основні "резервуари" інтелектуального потенціалу нації відігравали роль провідного й спрямовуючого фактора українського культуротворчого процесу, прищеплюючи національній культурі передові надбання людства, а міська культура в ході взаємин із селом здійснювала просвітницький вплив на культуру останнього; з іншого боку, промисловий характер міської культури в процесі культурних відносин накладав негативний відбиток на космоцентричність сільської культури, порушуючи гармонію селянина й природи. Навіть у період активного проведення українізації у відносинах двох культур мав місце асиміляторський вплив міста; міська культура як більш політизована, впливаючи на сільську, прищеплювала класовий підхід останній, що призводило до вихолощення в культурі села гуманних, демократичних начал; місто, ведучи боротьбу з релігією, народними традиціями, звичаями та обрядами, підривало основи культури села, завдавало відчутного удару по процесу етнічної самоідентифікації української культури.

Ця дихотомію впливів міста разом із амбівалентним характером дії сільської культури зумовили суперечливі наслідки культуротворчого процесу 1920-х років.

Як слушно зауважив С. Лях, історія повсякденності виразно фіксує політико-цивілізаційну й ментально-світоглядну прірву, яка впродовж 1920-х і на рубежі 1930-х років відокремлювала українське село й більшовицьку адміністрацію республіки, представлену насамперед міським чиновництвом: "Усвідомлюючи свою стратегічну поразку, підсвідомо відчуваючи фіаско власної ж ідеї союзу робітничого класу і селянства, не змігши

забезпечити елементарного торговельного балансу між сільським господарством і промисловістю [...], не впоравшись із сваволею й інстинктами власних функціонерів, компартійна влада впроваджувала макроісторичний міф "великого перелому", "стрибка", "подолання відсталості", "знищення експлуатації", який обрис сюжетами всіляких "будівництв" ("радянського", "колгоспного", "радгоспного") і "фронтов" (продовольчого, п'ятирічних, ідеологічного). У підступному середовищі макроісторії розчиняються правда і кривда, забувається хитрватий гумор сільського "дядька", списуються гріхи сексов і донощиків, затирається світла пам'ять безневинно загублених й огульно ображених, зміщуються пріоритети, створюється ілюзія, що людина живе не для себе, а для системи. Тут люди перетворюються на "населення", урожаї - на "ресурси", віра - на "забобони" [9, с. 196].

Висновки

Наслідком існування протилежних поглядів на вирощення тих чи інших проблем політичного, економічного, культурного життя стало виникнення в досліджуваній період ряду дискусій, під час яких різні концепції проходили певну апробацію. Однією із найзапекліших (і найважливішою за значенням свого впливу на долю українського суспільства) була дискусія навколо "теорії боротьби двох культур". Саме під час цієї дискусії в ході запеклої боротьби з різними українофобськими елементами як у республіці, так і поза її межами відбувалося єднання українських сил, які на порядок дня культуротворчого процесу, замість боротьби культур, поставили проблему їх єднання. Переведення культурних взаємин села і міста з площини протистояння у сферу співпраці поклато початок подоланню чисельних розбіжностей між ними, створювало можливість для синтезу значної частини цінностей, які несла кожна культура, у рамках творення цілісної національної культури.

Саме взаємодія сільської та міської культур, які (у схематичному вияві) репрезентували в культурогенезі українського народу відповідно "етноматеріал" та "інтелект", детермінувала значні зрушення в культуротворчому процесі в Україні в 1920-х роках.

Горишна Наталія,

кандидат історических наук, доцент кафедри "Право"

Винницького інституту Межрегіональної академії управління персоналом, г. Винниця

БОЛЬШЕВИСТСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ ОБЩЕСТВЕННОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ - ПОЛИТИКА "УКРАИНИЗАЦИИ" СЕЛЬСКОГО И ГОРОДСКОГО СОЦИУМА

В статье раскрыт механизм интегрирования культур села и города в единый процесс - создание советской украинской культуры, что осложнялось существованием значительных различий между ними социального, бытового и этнического характера. Поиски оптимальных путей для преодоления этих разногласий вызвали обострение противостояния различных политических сил, художественных направлений, позиций отдельных деятелей, что часто с культурной сферы трансформировалось в плоскость политики.

Ключевые слова: селянство; рабочий класс; интеллигенция; культура; национальная идея.

Gorishna Nataliya,

Candidate of History, Associate Professor of "right"

Vinnitsia Institute of Interregional Academy of Personnel Management, Vinnitsia

BOLSHEVISTIC EXPERIMENT OF PUBLIC MODERNIZATION - UKRAINIZATION POLICY OF URBAN AND RURAL COMMUNITIES

In Ukraine, that has for centuries been deprived of its own statehood, the problem of social change vector has always been relevant and painful. That very fact they have been being administered in foreign capitals, is incredibly difficult for modernization and urbanization processes, not mentioning the problems of national identity. Only now, when Ukraine got its independence, the opportunity of social and transformational unbiased analysis of processes

№ 3 (129) травень-червень 2014 р.

Та в цілому, історичний досвід культурних перетворень 1920-х років свідчить, що тільки через взаємодію, взаємозбагачення сільської та міської культур лежить шлях до становлення повновартісної національної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білокінь С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.): Джерелознавче дослідження / С. І. Білокінь. - К., 1999. - 448 с.
2. Борисенко М. В. Житло і побут міського населення України у 20-30-х рр. XX століття / М. В. Борисенко. - К.: Вид. дім "Стилос", 2009. - 357 с.
3. Даниленко В. М. Сталінізм на Україні: 1920-1930-ті рр. / В. М. Даниленко. - К.: Либідь, 1991. - 344 с.
4. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція на рубежі XIX-XX ст.: Соціально-політичний портрет / Г. В. Касьянов. - К.: Либідь, 1993. - 172 с.
5. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928) / С. Кульчицький. - К.: Основи, 1996. - 396 с.
6. Малярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Малярчук. - Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. - 228 с.
7. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914-1939) / О. Рубльов. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. - 648 с.
8. Чорний Д. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець XIX - початок XX ст.) / Д. Чорний. - Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. - 304 с.
9. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921-1928 рр.) / [відп. ред. С. В. Кульчицький]. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. - Ч. 1. - 445 с.
10. Басара-Тилишак Г. Б. Провінційні міста України як середовище соціальної та політичної мобілізації городян у період Центральної Ради / Г. Б. Басара-Тилишак. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. - Вип. 2. - С. 43-56.
11. Дашкевич Я. "Учи неложними устами сказати правду": історична есеїстика (1989-2008) / Я. Шашкевич; [редкол. П. Сохань та ін.]. - К.: Темпора, 2011. - 828 с.
12. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX століття / Б. Кравченко; [пер. з англ. В. Івашка та В. Корнієнка]. - К.: Основи, 1997. - 423 с.
13. Кульчицький С. В. Становление основ социалистического уклада жизни крестьянства УССР / С. В. Кульчицкий. - К.: Наук. думка, 1988. - 180 с.

at different stages of the country's history with their inherent contradictions, achievements and losses, the struggle of the new with the old has become possible.

Ethno-national changes in the Soviet era are highlighted in the studies of S. Bilokin, N. Borysenko, V. Danylenko, G. Kasianov, S. Kulchytskyi, O. Malyarchuk, A. Rublov, D. Chorny and others.

The purpose of the article is to analyze the contradictions in the social consciousness of the urban and rural population in the process of "Ukrainianization" policy, to distinguish positive and negative effects of party influence in the political, economic and spiritual areas.

Town and village oppose each other, first of all, not as two types of settlements, but as two principles of social life, and the transition from rural to urban society forms one of the main vectors of movement of society to a qualitatively new state. Analyzing the cultural relationship between city and countryside, it is worth noting a number of factors that determine the nature of this interaction. Features of the historical development of Ukraine led to the existence of the culture of the city and culture of the village as two separate parts in Ukrainian cultural process during the period studied in the article. Moreover, in contrast to the rural culture that, with its own social structure, was a coherent category, the culture of the Ukrainian city of 1920s was represented, so to say, by a conglomerate of different cultural types that differed not only in the social and but in ethnic aspects as well. These features of urban culture led to duality and ambivalence that took place in its impact on rural culture.

Culture of the farmer, whose whole life was closely linked with nature, is based on harmony and interdependence of man and the environment, was of cosmocentric character. For its bearer emotional and sensory perception of the world is inherent, their mental structure is defined by its "cordocentrism", i.e the concentration around the "heart". In contrast to the rural culture, the culture of the city, with its predominantly industrial character of production, based on purely rational, logical principles, where there is no unity of man and nature, was based mainly on tecnocentric perception of the world.

On the other hand, the city transported its negative effects to the village through the interaction of cultures along with the achievements of civilization. Industrial nature of urban production, imposing a specific mark on a culture of the city, led to a negative impact of urban civilization in its extreme, technological, cultural manifestation on the situation in the country. Although in 1920s the negative effects of this influence manifested still in the bud, during the industrialization of agricultural production a tendency towards separation of man and nature in the culture of the village appears together with the contrast between them, which led to the substitution of emotional principle by bare rationalism. This led to the emasculation from the rural culture of such important components as humanism, spirituality and emotion, which ultimately have a negative effect on the cultural and political life of the republic.

For the active implementation of Ukrainianization higher authorities in the city faced a severe blow and considerably weakened their assimilatory effect on the village. It was weakened, but not eliminated. Russification trends of urban culture are being transformed into the so-called latent forms (supply of rural libraries mainly with Russian literature, appointment to administration of cultural institutions especially those individuals who had not spoken Ukrainian, maintaining the position of the Russian language in communication between the center and local authorities, etc.). But these effects weakened Russification affects of the town obstructed the cultural situation in the village. But the new government was characterized not so much by a national feature (although, despite the often declared internationalism, it clearly discerned great power trend), but social: the priority of the class over national.

It is the interaction of rural and urban cultures, which (in the schematic manifestation) represented "ethnomaterial" and "intelligence" in culture genesis of Ukrainian people and determined the significant shift in the culture-forming process in Ukraine in the 1920s.

But in general, the historical experience of cultural transformations of the 1920s shows that establishing of mature national culture is possible only through cooperation, mutual enrichment of rural and urban cultures.

Keywords: *celianstvo; working class; intellectuals; Culture; national idea.*

REFERENCES

1. Bilokin S. I. (1999), Mass terror as a means of state administration in the Soviet Union (1917-1941 years): source research, Kyiv, 448 p. (ukr).
2. Borysenko M. V. (2009), Housing and life of urban population in Ukraine 20-30-ies of XX century, Vydavnychiy dim «Stylos», Kyiv, 357 p. (ukr).
3. Danylenko V. M. (1991), Stalinism in Ukraine: 1920-1930-s, Lybid, Kyiv, 344 p. (ukr).
4. Kasianov H. V. (1993), Ukrainian intellectuals at the turn of the nineteenth and twentieth centuries: Socio-political portrait, Lybid, Kyiv, 172 p. (ukr).
5. Kulchytskyi S. (1996), Communism in Ukraine: the first decade (1919-1928), Osnovy, Kyiv, 396 p. (ukr).
6. Maliarchuk O. M. (2008), Totalitarianism against western Ukrainian village, Ivano-Frankivsk, 228 p. (ukr).
7. Rublov O. (2004), Western Ukrainian intellectuals in the national political and cultural processes (1914-1939), Kyiv, 648 p. (ukr).
8. Chorny D. (2007), On the left side of the Dnieper: the problems of modernization of cities in Ukraine (late XIX - early XX centuries), Kharkiv, 304 p. (ukr).
9. Kulchytskyi S. V., ed. (2009), Sketches of everyday life of the Soviet Ukraine in the period of the NEP (1921-1928), Kyiv, Part 1, 445 p. (ukr).
10. Basara-Tylishchak H. B. (2007), Provincial cities of Ukraine as a medium of social and political mobilization of citizens during of the Central Council, Kyiv, 2, pp. 43-56 (ukr).
11. Dashkevych Ya. (2011) «Uchi nelozhnyimi ustami skazati pravdu»: istorychna eseistyka (1989-2008), Tempora, Kyiv, 828 p. (ukr).
12. Kravchenko B. (1997), Social Change and National Consciousness in Ukraine twentieth century, Osnovy, Kyiv, 423 p. (ukr).
13. Kulchitskiy S. V. (1988), Formation foundations of socialist way of life of the peasantry of the Ukrainian SSR, Naukova dumka, Kyiv, 180 p. (rus).